

Marek Německý: *Co drží společnost pohromadě? Pojetí sociální komunity a konstitutivního symbolismu u Talcotta Parsonse, Richarda Müncha a Jeffreyho Alexandera.* Praha: Karolinum, 2015, 197 s.

Rozvíjení poznatků a teorií ohledně sociálního řádu, konfliktu nebo změny představuje fundamentální pilíř sociologie jako vědy. Autoři, od klasiků až po současné vědce, se této komplexní otázce věnovali a jejich kontribuce umožňují dnes multidimenzionální pohled na společnost jako na objekt bádání.

Jeden z nejlivnějších směrů zabývajících se v teoretické sociologii 20. století otázkou teoretických a metodologických rámců představuje strukturální funkcionalismus. Jedná se o makrosociologický přístup, který klade důraz na sociální stabilitu, solidaritu a na sociální systém jakožto systém neustále směřující k rovnováze.

Strukturální funkcionalismus je ve 20. století úzce spojený s dílem Talcotta Parsonse. Parsonsovův funkcionalistický přístup k sociologii vychází z teorie sociální činnosti a teorie sociálního systému. I když na konci padesátých let dílo Talcotta Parsonse dominovalo, v následujících desetiletích bylo více méně (z)diskreditováno a již na konci let osmdesátých od něj bylo upuštěno. Nahradily jej jiné sociologické modely, jejichž účelem byl vývoj nefunkcionalistických přístupů při sociologickém bádání.

V tomto kontextu se rozvíjely teorie konfliktu, částečně jako reakce na teorii konsensu předloženou funkcionalisty a částečně kvůli neschopnosti funkcionalismu vysvětlit nové sociální vývoje a reality jako chudoba, sociální změny nebo politické rozbroje.

V poslední době se řada sociologů snaží o oživení funkcionalismu Parsonse, přičemž jedním z nejvýznamnějších je Jeffrey Alexander. Zároveň byly vyvíjeny alternativní přístupy obsahující funkcionalistické aspekty.

Právě do této kategorie lze zařadit knihu Marka Německého *Co drží společnost pohromadě?* Marek Německý působí na Pracovišti historické sociologie FHS UK v Praze a dlouhodobě se věnuje politické sociologii a strukturálně funkcionalistické sociální teorii.

Recenzovaná publikace navazuje na problematiku občanské společnosti v kontextu systémových teorií. Přesněji se jedná o uvažování nad tímto konceptem z perspektivy sociální teorie, která je podle autora oproti abstraktnosti politické filozofie schopná lépe zachytit a popsat sociální realitu.

Autor vychází primárně z teoretického rámce Talcotta Parsonse a zasazuje toto téma do kontextu funkcionalistické sociologie. Ústředním motivem knihy je pojem sociální komunity. Vhodnost tohoto pojmu při úvaze o soudržnosti moderní společnosti autor argumentuje tím, že pojem „v sobě kombinuje jak historicko-genealogický, tak i systémově-teoretický přístup“ (s. 15). Jedná se o koncept, který je podle Parsonse tvořen „jednak normativním systémem řádu, jednak statusy, právy a závazky vyplývající z členství“ (s. 170) a jenž je obecnější než pojem občanské společnosti. Tato definice je výchozím bodem pro výzkumný záměr knihy a Marek Německý se k ní v rámci své argumentace opakovaně vrací.

Cílem této publikace je Parsonsovu tezi o sociální komunitě rozšířit o další dimenze vyplývající z příspěvků neofunkcionalistických autorů, jako jsou Jeffrey Alexander a Richard Münch, a obecně k tomu připojit aspekty z teorie Davida Lockwooda, Steina Rokkana, Lewise Cosera a Johna Rawlse. S tím souvisí i vedlejší cíl publikace, a to zajistit korektní interpretaci Parsonsova díla. Jedná se především o zdůraznění komplexnosti přístupu Parsonse ve vysvětlení sociálního řádu: oproti existující kritice Parsons poskytuje složitější interpretaci koheze moderní společnosti než její existenci, a to na základě společně sdílených hodnot.

Metodologií práce, jak uvádí sám autor, je zkoumání politických procesů „v jejich komplexitě“ (s. 14), a nikoliv pouze v rámci politického subsystému společnosti. Autor tento přístup nazývá sociální teorií politiky. Práce je následně rozdělena do osmi kapitol, ve kterých autor postupně buduje svoji argumentaci. Tyto části by mohly být navíc vnímány jako samostatné eseje, které shrnují a interpretují teze a teorie od výše zmíněných autorů. Tímto nicméně publikace nepostrádá důslednost předložených argumentů a každá z kapitol svým způsobem

přispívá k nalezení odpovědi na otázku „co drží společnost pohromadě?“.

Jak napoví název první kapitoly, kniha začíná vymezením klíčových pojmů, se kterými autor následně operuje. Nejedná se však o pouhé definování použité terminologie, autor poukazuje i na nevýhody existujících definic a konfrontuje způsoby, jakými jiní autoři tyto pojmy interpretují. První kapitola tak uvádí čtenáře do způsobů konceptualizace sociální a systémové integrace a upřesňuje existující mezi nimi rozdíly. Podrobně přitom popisuje způsob, jak tyto pojmy interpretují David Lockwood, Jürgen Habermas, Anthony Giddens a jiní. Uvedená kapitola se dále zabývá pojmem sociálního řádu, koncepcí sociální integrace a jejími efekty, přičemž autor svoji vlastní interpretaci neustále kombinuje s dalšími pojetími jiných teoretiků.

Druhá kapitola poskytuje retrospektivní úvahu nad problematikou sociální integrace a sociální komunity. Odkazuje na dílo skotských osvícenců a na jejich chápání občanské společnosti, podrobně rozebírá teorii systémové diferenciace Herberta Spencera a poskytuje analytické hodnocení konceptu sociální komunity v pojetí Émila Durkheima. Přínos této kapitoly tedy spočívá ve vytváření důležitého teoretického rámce vycházejícího z teoretického podkladu klasiků.

Třetí a čtvrtá část je již věnována bezprostřednímu zkoumání pojmu sociální komunity v Parsonsově teorii. Marek Němeček zde chápe sociální komunitu jako pojem klíčový, který „vzniká institucionalizací kulturních hodnot, jejichž posledním zdrojem je řád konstitutivního symbolismu představovaný náboženstvím, do formy platných norem, které určují principy legitimního sociálního řádu a členství ve společnosti“ (s. 44). Tuto myšlenku autor dále rozvíjí a odkazuje na Parsonsův kulturní determinismus umožňující vysvětlit vznik institucí a na koncept „role“ v rámci jeho teorie systému jednání. Zajímavý je pak historicko-genealogický pohled na pojem sociální komunity, který je předmětem čtvrté části knihy. Autor zde vysvětluje pojem konstitutivního symbolismu a jeho roli ve vytváření sociální komunity. Následně je vývoj tohoto fenoménu zkoumán

u společností archaického a přechodného typu a u moderních západních společností. Jedná se o poněkud komplikovanější část knihy, svoje vysvětlení nicméně autor neustále podporuje příklady a schematickými zobrazeními.

V páté kapitole se autor věnuje zkoumání sociální komunity z hlediska systémové integrace. Tento proces popisuje pomocí Parsonsovy koncepce symbolicky generalizovaných medií, které „umožňují jak interakce v rámci jednotlivých subsystémů společnosti, tak i integraci těchto subsystémů“ (s. 78). Jejich příkladem jsou peníze, moc a různé typy vlivu. Tato média umožňují vzájemné změny mezi subsystémy a vytvářejí tím pádem zónu interpenetrace ekonomického, politického, sociálního a fiduciárního subsystému, čímž zajišťují systémovou integraci společnosti. I když se jedná o poměrně obtížně pochopitelnou argumentaci, která se neče s lehkostí, autor zde, stejně jako v průběhu celé knihy, přistupuje k problému s hloubkou erudicí, neustále odkazuje na různé zdroje a používá názorné příklady.

V následující části knihy autor upozorňuje na existující kritiku vůči strukturálnímu funkcionalismu kvůli jeho přeceňování role normativního konsensu ve společnosti a zabývá se tak přístupem teorie konfliktu. V souvislosti s tím autor zapojuje další pojmové nástroje Steina Rokkana a doplňuje rekonstrukce pojmu sociální komunity o teorii konfliktu a o úvahy ohledně jeho institucionalizace. Kapitola zahrnuje analýzu Coserovy teorie sociálního konfliktu a vysvětluje vztah normativního řádu a konfliktu. Obzvláště zajímavou kontribucí tvoří část, v níž autor prezentuje analýzu vztahu solidarity a schizmatu od britského sociologa Davida Lockwooda na základě „dvou modelů společnosti: konsenzuálního, který navazuje na Durkheima, a konfliktualistického, jenž vychází z Marxe“ (s. 114). Autor upozorňuje na komplementární vztah mezi těmito teoriemi a tím pádem poskytuje další dimenzi zkoumání a interpretace pojmu sociální komunity.

Následuje část věnovaná rozpracování Parsonsovy teorie v díle neofunkcionalistů. Cílem je poskytnutí nové interpretační možnosti pojmu sociální komunity, v souvislosti s tím autor uvádí myšlenku interpenetrace „řádu na základě

donucení, nahodilého řádu a ideálního řádu“ podle Richarda Müncha a „osobnosti, kultury a sociálního systému“ podle Jeffreyho Alexandra (s. 174). Poslední kapitola tuto myšlenku dále rozvíjí a zároveň poskytuje, v souvislosti s dosud předloženou argumentací, komplexní odpověď na otázku „co drží společnost pohromadě?“. Autor zde uvádí důležitou myšlenku ohledně udržování solidární vazby v moderní společnosti: „Růst sociální solidarity je tak odkázán na inovaci a iniciativu členů společnosti. Udržet tuto iniciativu a inovační schopnost současné společnosti představuje politický a sociální imperativ nejvyšší důležitosti“ (s. 145).

Kromě pokusu poskytnout důmyslnou odpověď na otázku „co drží společnost pohromadě?“ si tato kniha klade za cíl oživit, znovu otevřít a doplnit chybějící elementy teorie strukturálního funkcionalismu Talcotta Parsonse. V těchto velice ambiciózních záměrech pak představuje nespornou kontribuci. Autorovi se podařilo prokázat, že sociologie podle Parsonse by měla být i nadále studována za účelem pochopení vývoje sociologického myšlení a sociálního řádu současného světa. Při případném dalším bádání by autor mohl do tohoto kontextu zasazovat další aspekty a fenomény, jejichž existenci v současnosti lze těžce vysvětlit skrz teoretický rámec strukturálního funkcionalismu, jako jsou revoluce, sociální nerovnosti a další sociální napětí.

Závěrem je možné říct, že recenzované dílo je vhodné pro všechny, které zajímá teorie sociálního systému, sociálních struktur a celkově dominující sociologické myšlení 20. století. I když je čtení poměrně náročné, teoretický výklad je podporován řadou schematických zobrazení a příkladů, což poskytuje možnost pro lepší pochopení jak ústřední argumentační linie knihy, tak i otázky sociálního řádu vůbec.

Olga Georghieva

DOI: 10.14712/23363525.2018.57

Jana Nosková: „Proč to vyprávím?“ První polovina 20. století v písemných vzpomínkách německých obyvatel Brna / „Warum erzähle ich das?“ Die erste Hälfte des 20. Jahrhunderts in schriftlichen Erinnerungen deutscher Bewohner Brünns. Brno: Etnologický ústav AV ČR, Praha – pracoviště Brno / Statuární město Brno – Archiv města Brna, 2016, 636 s.

Vzpomínám německy hovořícího obyvatelstva na život v meziválečném a protektorátním Brně se etnoložka Jana Nosková (tehdy společně s archivářkou Janou Čermákovou) věnovala již dříve v publikaci *„Měla jsem moc krásné dětství.“ Vzpomínky německých obyvatel Brna na dětství a mládí ve 20. až 40. letech 20. století*, která se na pultech knihkupectvích objevila v roce 2013. Impulsem k jejímu vydání se stal předchozí výzkumný projekt vedený brněnským etnologem Oldřichem Sirovátkou, jenž sledoval různé aspekty každodennosti v Brně na přelomu 19. a 20. století. Z důvodu doby svého vzniku před rokem 1989 se však tento výzkum opíral pouze o české etnografické a historické prameny a omezoval se na českou společnost. O německou perspektivu byl obohacen až výše zmíněnou publikací, která představila několik vybraných vzpomínkových vyprávění Brňanek a Brňanů německého původu, kteří prožili své dětství a léta dospívání v meziválečném a válečném období. Na tento počín navázala o tři roky později Nosková další knihou, jejíž název je obdobně jako v předchozím případě založen na citaci vzešlé ze vzpomínek jednoho z pamětníků. „Proč to vyprávím?“ ptá se během svého přemítání o životě Fritz Pechovsky a zároveň si odpovídá: „Protože bych se chtěl ohlednout nazpět, vzpomínout si“ (s. 244). V jeho otázce, jež se stala součástí titulu knihy a následné odpovědi se zrcadlí dvě témata tvořící alfu a omegu celého díla – vzpomínky a vyprávění. Fenomény, které jsou v současné (nejen) odborné literatuře velmi aktuální.

Recenzovanou knihu je možné považovat za „pendant“ ke knize *Měla jsem moc krásné dětství* (s. 21), jak se dočteme hned v jejím úvodu. V mnohém se s ní shoduje a navazuje na ni. Stejně jako předešlá kniha obsahuje jak českou, tak německou verzi, obdobná je též struktura